

EDİP CANSEVER'İN ŞİİRLERİNDE “KAÇIŞ” TEMASI THE THEME OF "ESCAPE" IN EDIP CANSEVER'S POEMS

Prof. Dr. Mustafa KARABULUT

*Adıyaman University, Faculty of Literature and Sciences,
Department of Turkish Language and Literature, Adıyaman, Turkey
ORCID NO: 0000-0001-6259-0868*

Özet

İnsanoğlu içinde bulunduğu bunalımlı ortamdan kurtulmak için çıkışlar, sığınaklar arar. Bu sığınakların arasında din, kadın, içki, hayali beldeler vb. olabilir. İnsan, düş aracılığıyla kendisine itibari bir dünya yaratarak orada yaşamaya çalışır. Fiziksel anlamda yaşadığı sınırları aşamamanın bunalımı içerisinde. Bunalım anındaki birey kaçış psikolojisi içerisine girebilir. Kaçış, bireyin içinden çıkamadığı, bunaldığı ve depresyona girdiği durumlarda yöneldiği çıkış kapısı gibidir. Bireyin iç ve dış çatışmalarından oluşan ve gerçek dünyada çözemediği sorunlarını hayal dünyasında çözüp rahatlamaya çalışır. Kendisine ve dünyaya yabancılaşan insan, yıkılmış değerler dünyası ve iç çatışmalarıyla baş başa kalır. Psikolojik hastalıkların eşliğindeki birey, kendisinden ve toplumdan kaçma yolunu tercih eder.

Edip Cansever'in şiirlerinde, kaçış teması önemli yer tutar. Şairin “Umutsuzlar Parkı” başlıklı şiirinde kaçış ve sığınak olarak “park” imgesi kullanılmıştır. Şiirde park imgesi, kent yaşamının kaotik yapısından kurtulmak için tasarlanmıştır. Birçok şiirinde alkole yer veren Cansever'in alkolü de bir kaçış nesnesi olarak algıladığı görülür. Edip Cansever “Sesli Harfler” adlı şiirinde, “sabaha kadar içelim” diyerek, içkiye bakışını belirtir. “Tragedyalar” adlı eserde alkol bir kaçış yolu olarak işlenir. Şair, yer yer içkiden övgüyle bahseder. Kitapta yer yer geçen “Ya alkol olmasaydı” sözü alkolün anlatıcının yaşamına hâkimiyetini anlatılır. Bu çalışmada amaç, Edip Cansever'in şiirlerinde “kaçış” temasının nasıl işlendiğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Edip Cansever, şiir, kaçış teması.

Abstract

Human beings look for exits and shelters to get rid of the depressed environment they are in. Among these shelters, religion, women, alcohol, imaginary towns and so on. it could be. Man tries to live there by creating a nominal world for himself through dreams. He is in a crisis of not being able to cross the limits he lives in physically. The individual in a crisis may enter into the psychology of escape. Escape is like the exit door that the individual turns to when he cannot get out of it, when he is overwhelmed and depressed. He tries to relax by solving the problems of the individual, which consists of internal and external conflicts and cannot be solved in the real world, in the fantasy world. The person who is alienated from himself and the world is left alone with the world of destroyed values and inner conflicts.

The theme of escape has an important place in Edip Cansever's poems. In the poet's poem titled "Hopeless Park", the image of "park" is used as escape and shelter. The park image in the poem is designed to get rid of the chaotic structure of urban life. It is seen that Cansever, who includes alcohol in many of his poems, also perceives alcohol as an object of escape. Edip Cansever, in his poem "Sesli Harfler", expresses his view of drinking by saying "let's drink until the morning". In the work "Tragedies", alcohol is treated as an escape route. The poet speaks highly of the drink from time to time. The phrase "What if there were no alcohol" in the book describes the dominance of alcohol in the narrator's life. The aim of this study is to reveal how the "escape" theme is handled in Edip Cansever's poems.

Keywords: Edip Cansever, poem, the theme of escape.

GİRİŞ

İnsanoğlu, yaşamı boyunca içinde bulunduğu kaotik ortamdan kurtulmak için sığınabileceği, kaçabileceği mekânlar ve varlıklar arar. Bu kaçış farklı boyutlarda olabilir. Birey genel olarak tabiata, farklı mekânlara, anneye, kadına, içkiye, çocukluğa, ölüme, hayal ülkelerine vb. kaçmak isteyebilir. “Aslında karmaşık bir psikolojiye sahip olan insanın, her gün yaşama sevinciyle dolu olduğunu kabul etsek bile sosyal hayat içerisinde onu derinden sarsacak etkilerden kendini koruması mümkün görünmemektedir. Gündelik yaşam içerisinde psikolojisini etkileyecek her türlü hadiseyle karşılaşması muhtemeldir.” (Yılmaz, 2006: 653).

Kişi, iç ve dış çatışmalarından oluşan ve gerçek dünyada çözemediği sorunlarını hayal dünyasında çözüp rahatlamaya çalışır. “Buna psikolojide hayal dünyasına kaçma (fantasy escape) denir. Kişi, hayal kurmayla bir süre de olsa rahatlayabilir. Hayal kurma ile kaçış izlekleri bireyin ruh dünyasında birbirini tetikleyici şekilde bulunur.” (Karabulut, 2013: 214).

Türk edebiyatında kaçış izleği denildiğinde belki de akla gelen en belirgin örnek Servet-i Fünun edebiyatıdır. Bu neslin birçok sanatçısı, “Önce Yeni Zelanda daha sonra da Manisa’nın Sarıçam ilçesi, bu hayalin mekânı olarak düşünülmüştür.” (Türk, 2014: 1499). Bu husus daha çok ütöpik mekân özlemi ile ilgilidir. Tefik Fikret’in “Yeşil Yurt” adlı şiiri ve Hüseyin Câhit Yalçın’ın “Hayât-ı Muhayyel” adlı öyküsü, kaçış ve ütopya olgusunun edebiyatımızdaki en önemli eserleri arasında yer alır.

İkinci Yeni’nin önemli şairlerinden Edip Cansever (1928-1986), *İkinci Üstü* (1947) ve *Dirlik Düzenlik* (1954) başlıklı kitaplarından sonra 1957 yılında yayımlanan *Yerçekimli Karanfil* ile kendi şiir tarzını bulur. Bu kitaptaki şiirler yeni bir şiir anlayışının ortaya çıktığını gösterir. Bu yeni şiir; diğer İkinci Yeni şairlerinin şiirlerinde de görülen geleneğe karşı çıkarak yeni bir şiir dili yaratmak, yansıtmacı gerçeklik anlayışından uzaklaşarak bilinç, bilinçaltı, düş ve sezgiye önem veren yeni bir gerçeklik anlayışı oluşturmak, alışılmış sözdizimini değiştirmek, imgeye ağırlık vermek, soyut ve kapalı bir anlam yaratmak gibi ortak unsurları içerir.” (Yılmaz, 2012: 3292-3293). Şair, *Yerçekimli Karanfil*’den sonra *Umutsuzlar Parkı* (1958), *Petrol* (1959), *Nerde Antigone* (1961), *Tragedyalar* (1964), *Çağrılmayan Yakup* (1969), *Kirli Ağustos* (1970), *Sonrası Kalır* (1974), *Ben Ruhi Bey Nasılım* (1976), *Sevda ile Sevgi* (1977), *Şairin Seyir Defteri* (1980), *Bezik Oynayan Kadınlar* (1982), *İlk yaz Şikâyetçileri* (1984) ve *Oteller Kenti* (1985) başlıklı şiir kitaplarını yayımlar.

Edip Cansever, şiirlerinde genel olarak modern insanın yalnızlığını, karamsarlığını, umutsuzluğunu, kaotik yapısını, trajedisini, aşklarını vb. dile getirir. “Cansever şiirlerinde; mevcut düzene karşı direnmeye çalışan bireyin ayakta kalma/tutunabilme umudunu, trajik dramını, düzenle özdeşleşen bireylerin yabancılaşmasını, yalnızlık sorunsallarını ele alır.” (Sevim, 2020: 146). Onun şiirlerindeki yalnızlık, bunalım, yabancılaşma ve terk edilmişlik temaları şairin kaçış nesneleri, mekânları ve sığınaklar aramasına vesile olur. “20. yüzyılın ortalarında dünyadaki kentleşme, toplumsal değişim ve sanayileşmenin oluşturduğu bunalım ve umutsuzluk hisleri, İkinci Yeni şairlerini ve dolayısıyla Edip Cansever’i de etkiler. Onun şiirlerindeki yalnızlık, bunalım, kötümserlik vb. duygularının temelinde tüm dünyada ve Türkiye’de etkili olan “varoluşçuluk felsefesi” yatmaktadır.” (Karabulut, 2013: 215).

İkinci Yeni şiir hareketi içinde özellikle “birey”i sorunsallaştırarak öne çıkarmasıyla dikkati çeken Edip Cansever, bütün eserlerinde bu tavrını sürdürmüş bir şairdir. (Kul, 2012: 45). Burada bunalımlı birey ağırlıklı olarak modern zamanların insanıdır. Modern dünyanın bunalımlı yapısı, Edip Cansever’in şiir dünyasına da yansır. “Cansever, modern kent yaşamının insanda yarattığı bunalımı ve iç çatışmaları ele almış, alışlagelen dil anlayışı ve söyleyiş tarzının dışına çıkarak gerçeküstücü şiir anlayışını tercih etmiştir.” (Balık, 2011: 11).

Edip Cansever’in Şiirlerinde Kaçış

Cansever’in şiirlerinde kaçış genel olarak geniş mekânlara, alkole ve kadındır. Şair, bu kaçışlarla psikolojik rahatlama içerisine girer.

“**Umutsuzlar Parkı**” başlıklı şiirde kaçış ve sığınak mekânı olarak “park” imgesi yer alır. “Şairi zaman zaman sıkıntıya hatta bunalıma götüren yalnızlık”, (Yılmaz, 2011: 260) bu şiirde de kendini gösterir. Park, imgesel bakımdan kentin kaotik yapısından uzaklaşmak için şiire alınmıştır:

“Dağınık mavisıyla gözlerinin

Sevgi vermez kadın uçlarıyla

Korkuya, sadece korkuya sığınmış olarak

Eskimiş, kurtlanmış ikonlarıyla kiliselerinin

Yalvaran bakışlarıyla - nasıl da sevimsiz -

En kötüsü, belki de en kötüsü

Bir duygu açlığıyla soluyarak

Parklara yerleşiyorlar, parkların

Onları çağıran köşelerine” (Cansever, 2008: 159).

İnsanların kuşatılmışlığı, yalnızlığı, çikışsızlığı ve çaresizliği onları parklara çağıran sebepler arasındadır. “Modern hayatın makineleştirdiği insanın duygu katmanındaki yıkılmalar onu hissizliğe, iletişimsizliğe sürükler. Bu, bireyin psikolojisinde olumsuzluklar ortaya çıkarır. “Şehre/dış çevreye ait ayrıntıların bireyin üzerindeki etkisi, modern dünyada varolmaya çalışan bireyin duygusal/lirik tepkileri olarak dile getirilir.” (Eliuz, 2001: 650). Parklar, açık mekân olarak kişinin içtenliğini ve kendiliğini yaşamasına zemin olan yerlerdir.

İşte, kişi bunaltılı zamanlarda sığınaklar arar. Bu şiirde öznenin sığınağı doğadır, parklardır. Şiirde, kent yalnızlık ve iletişimsizliğin; doğa/park ise huzurun, kaçışın ve sığınmanın simgesidir. “Kent ve modern zamanlardaki baskı alanlarının insan bilincinde meydana getirdiği kırılma, Edip Cansever şiirinin merkezinde duran bir olgudur. Bir tür bilinç yanılsaması olarak da adlandırabileceğimiz bu durum kendini en çok da modern bireyin yok saydığı ruhu üzerinde gösterir. Yalnızlık ve ‘sıkıntı’ şeklinde ortaya çıkan; kişisel anlam eksikliği nedeniyle her türden eğlenceyi ve hazzı talep eden bu bilinç, kenti de içine alarak tüm değerleri tüketilecek bir nesne olarak algılar.” (Tüzer, 2011: 410).

Kaçış izleği sadece mekânla ilgili değildir. Bazı kişiler bir sığınma nesnesi olarak alkole yönelirler. Gerçekte, alkol bağımlılığı; psikotik, anksiyete, cinsel işlev, uyku vb. bozukluklara yol açan ruhsal bir bozukluktur. (Karabulut, 2013: 216). Edip Cansever’in bazı şiirlerinde şiir karakterleri alkole sığınır.

Cansever “**Sesli Harfler**” adlı şiirinde, “*Biriyim, cesurum, var mısın ellerime / Bir başka sabaha kadar içelim.*” (Cansever, 2008: 212) diyerek içkiye bakışını belirtir.

Tragedyalar’da, alkol bir kaçış yolu olarak ele alınır. Şair, yer yer içkiden övgüyle bahseder. Kitapta yer yer geçen “*Ya alkol olmasaydı.*” sözü şairin kaçış ve sığınaklarından birinin alkol olduğunu ortaya koyar.

“Ya alkol olmasaydı.

Bir uzun bardaklarımız vardı. Herkes

birbirinden artardı

Bulanık, bungan artardı

Kuru gök, kuru bir yağmur bırakırdı sesimize

Çok uzaklarda çok düşündüğümüz bir şey solar solar solardı

Meyhaneler biraz olsun solardı (Cansever, 2008: 307).

Bu şiirde geçen “içkiler içerdik” ifadesinde, alkolün şiir karakterlerinin hayatlarının bir parçası haline geldiğini görürüz: (Karabulut, 2013: 218).

“Biz bir de çok eski zamanlardan kalmış olurduk. Ve bir de

Sert içkiler içerdik - Bu tuhaf akşamları kim çizdi

Öyküsü tanrılardan ve açık denizlerden derlenen

Bu tuhaf akşamları kim çizdi

Güçlü bir soluk tarafından ve hırsıyla”

Ve kirli

Ve büyük bir sirk çadırı gibi, uçsuz bucaksız

Bu tuhaf akşamları kim çizdi

Biz içkiler içerken.” (Cansever, 2008: 308).

İlgili şiirin karakterlerinin yaşamlarında içkinin yeri o kadar büyüktür ki, onlar adeta dünyayı içkiyle algılarlar:

“Biz içkiler içerken cam kapılar yeryüzünü keserdi

Düşük organlarıyla kadınları keserdi

Biz içkiler içerken

Kesilince giderdi

Cam kapılar dönerdi, dünyacığımız kanardı

Cam kapılar dönerdi

Gökboyu giderlerdi bir saydamlığı akıtıp

Doğanın gizlerine ve bütün rahimlere

Gökboyu giderlerdi

Tezgâhlar bira çekerdi

Tezgâhlar bira çekerdi, çürük ot oralarda kokardı

Çürük ot, çürük ot..

Oralarda kokardı

Sonra hep eski zamanlardan kalmış olurduk, o تنها

Bahçelerde, tasvirlerde, bir garip kum sarılığında

Olmuş olurduk

Sonra birden çağımıza girerdik. O çılgın

Atlarımız, örtülerimiz alkolden

Anılarımız, içgüdülerimiz

Ve büyük çıplaklığımız alkolden

Alkolse biraz olsun alkolden yaratıldığımız

Tanrımız bilincimiz tanrımız

Çağımıza girerdik.” (Cansever, 2008: 308-309)

Yukarıdaki dizelerde “Biz içkiler içerken cam kapılar yeryüzünü keserdi”, “Tezgâhlar bira çekerdi”, “Sonra birden çağımıza girerdik”, “Anılarımız, içgüdülerimiz”, “Ve büyük çıplaklığımız alkolden” ve “Alkolse biraz olsun alkolden yaratıldığımız” dizeleri öznenin alkol düşkünlüğünü ortaya koyar.

Edip Cansever’in şiirlerinde alkol, şiir karakterlerinin bir yaşama ve düşünme biçimi olmakla beraber, iç ve dış dünyalarının acı veren taraflarını unutturma vasıtası olarak da yer alır. (Karabulut, 2013: 219).

Cansever’in alkolü sığınak olarak algılar ve onu “örtüler”le somutlaştırır. “*Ve büyük çıplaklığımız alkolden*” ve “*Alkolse biraz olsun alkolden yaratıldığımız*” ifadeleri de bunaltılı kişinin alkol ile olan bağıını gösterir. Bununla beraber alkole olan bağıımlılık “Kaçış hâlindeki insanın bilinçli bir durumdan alkol sayesinde bilinçsiz bir duruma düşerek, nefret edilen yaşamın gerçekliğinden kurtulma arzusunun ortaya koyar.” (Macit Balık, 2011: 20).

7. INTERNATIONAL CONFERENCE ON EVOLVING TRENDS IN INTERDISCIPLINARY RESEARCH & PRACTICES

Alkolden en çok bahsettiği şiir kitabı olan *Tragedyalar*'da şiir anlatıcılarının alkol bağımlılığı dikkati çeker. Onlar, atılmışlık ve yalnızlık duygularını gidermek için içkiye sarılırlar. Stepan'ın Lusine söylediği, *"Ve diyebilirsin ki Lusine, soyu kalmamış hayvanlar gibi / Öyle bir buz çağını yaşıyorum da / İçkiyle aşıyorum, içkiyle çözüyorum bu cehennemi"* (S.K.I, s.333) sözleri, içkinin şiir karakterlerinin yaşamlarındaki yerini ifade eder.

Cansever'in doğaya yabancılaşmanın öyküsü olarak tanımladığı **"Pesüs"** başlıklı şiir kişileri, varlık-yokluk problemlerini de ruh dünyalarında barındırırlar. Hiçlik duygusuna boğulmuş olan bu şahıslar, kendilerini "bir şey", "hiçbir şey" olarak niteler:

"Hiçbir şeyin hiçbir şeyliği gibi bir şeydim." (Cansever, 2008: 406)

Cansever'in şiirlerinde aşk ve kadın da önemli ölçüde ele alınır. "Kadın, Edip Cansever'in şiirinde diğer temaların yanı sıra çok baskın bir durumda değildir. Şairin zaman zaman müracaat ettiği kentli bir sığınaktır. Cemal Süreya ve İlhan Berk kadar olmamakla birlikte Cansever'in kadınla ilgili başucu anlatımlarında da cinsellik ön plandadır." (Özcan, 2011: 747).

Bezik Oynayan Kadınlar adlı şiir kitabında "Ester'in Söyledikleri" şiirlerinden **"Saplantı"**da, kaçış teması da işlenir:

"Sözlerim kendim üstüne

Bir uzak yerlere gitmek üstüne

Sanki günler tek bir güne birikti

Bense çıkmazda kaldım, usandım

Çıkmazlarda üst üste

Birikiş ufuklar kadar derindim

Ve dedim: elbette deneyeceğim" (Cansever, 2008: 327).

"Ey" başlıklı şiirde şair kaçış ve sığınak olarak sevgiliye yönelir:

"Sen usul, ben yavaş, kime yaraşır bu sessizlik

Kim biner bu gemiye insandan kıyıları yapılrken

Yetmez mi dalgası vursundu azıcık gözlerimize

Gözlerin gözlerime, siz bak ey!"

Şu sen de olmasan insan çıldırarak mı

Hiç yoktan bir yerlere mi gidecek belki

Olsun neresi olursa, git karanlık ama git

Gecemizde duranı sen kal şey!" (Cansever, 2008: 194).

Yukarıdaki dizelerde şair, *"Şu sen de olmasan insan çıldırarak mı"* derken sevgiliyi bir kaçış ve sığınak olarak algılar.

SONUÇ

İkinci Yeni'nin önemli şairlerinden Edip Cansever şiirlerinde genel olarak modern insanın karamsarlığını, kendisine ve topluma yabancılaşmasını, yalnızlığını, umutsuzluğunu, kaotik yapısını, aşklarını vb. irdeler. Onun şiirlerindeki pesimist izlekler, beraberinde kaçış ve sığınakları da getirir. Cansever'in şiirlerinde kaçış ağırlıklı olarak geniş mekânlara, alkole ve kadındır. "Umutsuzlar Parkı" adlı şiirde "park", kaçış ve sığınak mekânı olarak yer alır. Bu şiirde yalnızlık ve kaçış izlekleri iç içe işlenmiştir. Edip Cansever'in bazı şiirlerinde şiir karakterleri alkole sığınır. "Tragedyalar"da, alkol bir kaçış yolu olarak kullanılır. "Ya alkol olmasaydı." diyen şair, alkölü yaşamın merkezine yerleştirir.

Onun bazı şiirlerinde kaçışın yönü kadına doğrudur. Bununla beraber, kadına sığınma baskın bir tema değildir.

KAYNAKLAR

- Balık, M. 2011. “Edip Cansever’in Tragedyalar’ında yalnızlık, bunalım ve yabancılaşma”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 18.
- Cansever, E. 2008). Sonrası Kalır I, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Eliuz, Ü. 2001, Attila İlhan’ın şiirlerinde Mekânın Postmodernist Açıdan Yorumu, Türk Dili, S.594, Haziran, C: 2001/I, S. 594.
- Karabulut, M. 2013. Edip Cansever Şiiri - *Psikanalitik Bir İnceleme*, Öncü Kitap Yayınları, Ankara.
- Kul, E. 2012. Edip Cansever’in “Çağrılmayan Yakup” şiirinde birey algısı, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi 19, 2 (2012) 45-65.
- Özcan, T. 2011. “Birinci ve İkinci Yeni Şiiri’nde Kadın İmgesi”, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Özel Sayı, Cilt 2.
- Sevim, G. 2020. Edip Cansever’in “Külden Adamlar” adlı şiiri üzerine bir çözümleme, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 13 Sayı: 72 Ağustos 2020, 146-154.
- Türk, H. 2014. Bir Servet-i Fünûn Masalı: Yeni Zelanda fikri ve Anadolu’ya avdet, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 9/3 Winter 2014, 1499-1510.
- Tüzer, İ. (2011), “İkinci Yeni şiirinde bir yaşam alanı olarak kent algısı”, TÜBAR-XXIX-/2011-Bahar.
- Yılmaz, A. (2006), Sabahattin Kudret Aksal’ın şiirlerinde "kaçış" teması, Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi, Sayı: 653, Mayıs: 2006.
- Yılmaz, A. (2011), Orhan Veli’de “kaçış”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2011 10(1), 257-279.
- Yılmaz, S. (2012), Edip Cansever’in “Mendilimde Kan Sesleri” şiiri üzerine bir inceleme, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/4, Fall 2012, p. 3291-3300.

